

Vrede over Israël

Jaargang 57
Nummer 3
Juni 2013

Van de redactie 2

Antiek-in-de-hemel 3

Messiasbelijdende Joden in Nederland: een minderheid binnen een minderheid 6

Onze Vader (3) 10

Het OJEC 13

Voor aankondiging van het boek 'De Profeten' van Abraham Joshua Heschel 15

*Gij zult de Israëlieten bevelen, dat zij u brengen zuivere olie, uit gestoten olijven, voor het licht.
Exodus 27:20*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten 'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Van de redactie

Het derde nummer van jaargang 57 ligt voor u. Het begint weer met de traditionele Schriftstudie. In de serie stromingen binnen het Jodendom staan ditmaal de Messiasbelijdende Joden in Nederland centraal. In Nederland wordt tussen Joden en Christenen regelmatig overleg gepleegd. Daarover gaat een kort tussenartikel. Een derde en afsluitend artikel over het Onze Vader volgt daarna. Afgesloten wordt met een vooraankondiging van de uit het Engels vertaalde nu in het Nederlands verschijnende dissertatie van de prominente Joodse denker Abraham Joshua Heschel.

Robbert Jansen verzorgt de Schriftstudie met als titel **Antiek-in-de hemel**. Hij gaat uit van een vraag tijdens een Bijbelstudie over een visioen uit Openbaring waar zomaar over de ‘ark van het verbond’ gesproken wordt. Wat doet de ark die bij het oude verbond hoort nog in de tempel van God in de hemel? De vraag gaf aanleiding om in te gaan op de verhouding van het oude en nieuwe verbond en de waardering van het Oude Testament.

Pieter A. Siebesma van de Christelijke Hogeschool Ede schrijft een zeer informatief artikel over **Messiasbelijdende Joden in Nederland: een minderheid binnen een minderheid**. Hij gaat in op vragen als: Wie is Jood? en: Wie is Messiasbelijdend Jood? Daarnaast beschrijft hij de diversiteit en de groeperingen waarbij ze zich hebben aangesloten.

Kees van de Boogert laat ook in een derde en afsluitend artikel zien dat het **Onze Vader** een echt Joods gebed is. Ditmaal staan de laatste drie beden, de zogenaamde ‘wij-gebeden’, centraal.

Kees de Jong vertegenwoordigt het deputaatschap Kerk & Israël bij het Overlegorgaan Joden en Christenen. Hij maakt duidelijk waar **Het OJEC** zich mee bezig houdt en wie er bij zijn betrokken.

Dit nummer wordt afgesloten met de vooraankondiging van de Nederlandse vertaling van de dissertatie van Abraham Joshua Heschel **De Profeten**.

Bij de foto op de voorpagina

Een Chanoeka kandelaar (Chanoekia), een achterwandmodel op pootjes uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Dit is een zogenaamde Ba'al Sjem Tov lamp. Deze lamp wordt zo genoemd omdat dit type ontstaan is in het gebied waar Rabbijn Ba'al Sjem Tov, de oprichter van het chassidisme, woonde, de Oekraïne. De lamp is gemaakt in de vorm van de Heilige Ark met in het midden de deurtjes waarachter in de werkelijke Heilige Ark zich de Thora-rollen bevinden. De deurtjes kunnen worden geopend door middel van twee vogeltjes. De Chanoekia is de kandelaar die hoort bij het Chanoekafeest. Dit feest, dat in december wordt gevierd, is een herinnering aan de herinwijding van de tempel in Jeruzalem door de Maccabeeën in het jaar 165 voor Christus. Het feest duurt acht dagen. Daarom telt de Chanoekia acht lichtjes, één meer dan de zevenarmige kandelaar, die voorheen in de tempel heeft gestaan.

Antiek-in-de-hemel

Robbert Jansen

Antiek meubilair in de hemel?

Tijdens een Bijbelstudie over Openbaring legde een gemeentelid de vinger bij vers 19. Het slot van Openbaring 11 beschrijft wat gebeurt, nadat een engel op de zevende bazuin heeft geblazen. In het laatste vers (vers 19) ziet de apostel Johannes dat Gods tempel in de hemel opengaat en dat de ark van Zijn verbond zichtbaar wordt.

Tijdens de Bijbelstudie werd verbaasd

gereageerd op dat verschijnen van de ark van Gods verbond. Enkele vragen leiden tot een gesprek over de verhouding tussen het oude en het nieuwe verbond, de waardering van

het Oude Testament (de Tenach) en de verhouding tussen kerk en Israël.

Want: 'Die ark hoort toch bij het oude verbond? Het oude verbond is toch voorbij? Wat doet die ark dan nog in de tempel van God in de hemel?'

Om te beginnen wil ik met u kijken naar de eerste plaats waar gesproken wordt over *'de ark van het verbond'*. Dat is in het boek Deuteronomium. In het boek Exodus komt deze uitdrukking niet voor. Daar wordt gesproken over de *'ark van het getuigenis'*.

Ark van het verbond

In Deuteronomium 10 vertelt Mozes nogmaals de geschiedenis van Exodus 34. Mozes heeft bij het zien van het gouden kalf de eerste versie van de twee stenen tafelen kapot gegooid. Hij krijgt nu opnieuw de opdracht de berg op te gaan met twee stenen tafelen. Deze stenen tafelen moeten gelijk zijn aan de

eerste en de HERE zal dezelfde woorden daarop schrijven als de woorden die op de eerste tafelen stonden.

Opvallende toevoeging is dat in Deuteronomium 10 anders dan in Exodus 34 ook de opdracht klinkt om deze tafelen in de ark te leggen.

De ark is de voetbank voor Gods voeten. De ark stond in het meest heilige van de tabernakel en de tempel: Het heilige der heiligen. De ark stond in

het hart van de tempel. En in die ark liggen de twee stenen tafelen met de Tien Woorden.

Dat de kist die in vers 1 nog gewoon *'ark'* genoemd wordt in vers 8

'ark van het verbond' genoemd wordt, heeft alles te maken met de inhoud van die kist: de twee stenen tafelen met de Tien Woorden.

In Exodus 34:8 worden deze Tien Woorden de *'woorden van het verbond'* genoemd. In Deuteronomium 4:13 wordt naar de Tien Woorden verwezen als *'het verbond'*.

Wat dat betreft, verwondert het niet dat de ark met deze woorden erin *'ark van het verbond'* genoemd wordt.

Maar waarom worden juist deze Tien Woorden de *'woorden van het verbond'* genoemd? En waarom krijgen zij deze bijzondere plaats in de ark?

De Tien Woorden als woorden van het verbond

We gaan terug naar het tweede millennium voor Christus (de 14^e tot 13^e eeuw voor Christus).

De Hethieten hebben de macht in het

En de tempel Gods,
die in de hemel is,
ging open en de ark van
zijn verbond werd zichtbaar
in zijn tempel, en er kwamen
bliksemstralen en stemmen
en donderslagen en aardbeving
en zware hagel.

Schriftstudie
n.a.v.
Openbaring
11:19

Robbert Jansen

oostelijke deel van het Middellandse Zeegebied. Het koninkrijk van de Hethieten is erg groot. Het rode gebied op de kaart hoort bij het Hethietische koninkrijk.

Na de verovering van een gebied gebeurt het dat de Hethietische koningen een verbond sluiten met een koning

van een veroverd gebied (een vazal). Teksten van zulke verbondsluitingen zijn teruggevonden.

Wat opvalt aan die verbondteksten is dat ze een stramien volgen dat je ook kunt herkennen in de opbouw van de Tien Woorden.

Stramien verbondstekst Hethieten – vazal

1. inleiding – de identificatie van degene die het verbond sluit
IK BEN DE HERE, UW GOD
2. historische proloog – waarin de grote koning verhaalt hoe de betrekkingen zijn ontstaan
DIE U UIT HET LAND EGYPTEN, UIT HET DIENSTHUIS, GELEID HEB
3. bepalingen ter vooruitgang van het koninkrijk – de verplichtingen van de vazal
EXODUS 20:3-17
4. regelingen om het afschrift te leggen in het heiligdom van de vazal en periodiek in het openbaar voor te lezen
O.A. DEUTERONOMIUM 10:1-5
5. getuigen – meestal goden
DEUTERONOMIUM 30:19-20
6. vervloekingen en zegeningen
VERGELIJK LEVITICUS 26 EN DEUTERONOMIUM 28

Voor ons is op dit moment met name dat vierde kenmerk van belang.

De vazal krijgt een kopie van het verdrag. Hij krijgt een afschrift en in het verdrag staan regels hoe de vazal met dat afschrift moet omgaan. Hij krijgt de opdracht het afschrift te leggen in het heiligdom van zijn god en periodiek in het openbaar voor te lezen.

Dit is wat gebeurt in Deuteronomium 10.

Om dat te begrijpen, moet eerst een misverstand de wereld uitgeholpen worden. Door allerlei afbeeldingen van de twee stenen tafelen wordt de suggestie gewekt dat de Tien Woorden over twee stenen tafelen verdeeld zijn alsof één tafel niet groot genoeg was voor alle geboden. Steen één was vol, dus werd verder gegaan op steen twee.

Er is niets mis mee om de Tien geboden in te delen in twee groepen. Maar het is mijns inziens wel mis om te denken dat die Tien geboden verdeeld waren over twee stenen pagina's. Het is veel aannemelijker dat beide stenen tafels dezelfde tekst bevatten. De ene is het origineel en de andere is het afschrift voor de vazal (in dit geval het volk Israël).

De vazal moet zijn kopie leggen in het heiligdom van zijn god (hier: God).

Daardoor gebeurt iets bijzonders. Namelijk: beide exemplaren komen op dezelfde plaats terecht. Zowel het exemplaar voor de HERE als het exemplaar voor het volk komen in de voetbank van de HERE.

Zo waakt de HERE over beide kanten van het verbond met Zijn volk.

In essentie gaat het bij het dit verbond om relatie, om **verbinding** tussen de grote Koning en Zijn volk. Een relatie die tot stand is gekomen door bevrijding.

Blijft de vraag: Wat heeft dit alles te maken met het Oude en Nieuwe

In essentie gaat het bij dit verbond om relatie, om **verbinding** tussen de grote Koning en Zijn volk.

Testament? Waarom komen we die ark nog steeds tegen in Openbaring 11?

Waarom wordt de ark zichtbaar in het Nieuwe Testament (Opb. 11)?

Wat in onze vertalingen vertaald is met 'verbond' is in oude Latijnse vertalingen vertaald met 'testamentus'. Langs deze weg is ons spreken over een oud en nieuw testament ontstaan.

Het gaat daarbij om het oude en nieuwe verbond. Een verkeerde gedachte bij het woord 'testament' zorgt al voor de nodige spraakverwarring. Daar komt nog bij dat spreken over 'oud' en 'nieuw' bij sommigen meer de suggestie van discontinuïteit dan van continuïteit oproept.

Het spreken over het nieuwe verbond gaat met name terug op Jeremia 31. Ook daar ligt de nadruk op continuïteit en duurzaamheid van het verbond. Het gaat om dezelfde verbondspartners (het huis van Israël en van Juda, Jer. 31:31) en om dezelfde wet (Jer. 31:33).

Het nieuwe verbond gaat echter dieper, het wordt bestendig. De HERE zal Zijn wet in hun binnenste leggen en schrijft die in hun hart. Hij zal hen tot een God zijn en zij zullen Hem tot een volk zijn.

Van belang is dat bij ons het bewustzijn niet ontbreekt, dat het oude verbond nergens anders wilde brengen dan het nieuwe en vice versa.

Misschien kan de volgende vergelijking helpen dat niet te vergeten.

De woorden 'verbond' en 'verbinding' zijn aan elkaar verwant.

Toen het internet kwam, zeiden velen dat een nieuwe wereld voor hen opening. Ze hadden verbinding met het internet. Met een inbelmodem konden ze toegang krijgen. Wellicht dat u het krakende en piepende geluid van zo'n modem nog wel weer in gedachten kunt

oproepen. Wie in die tijd op internet ging, had ook regelmatig te maken met een verbroken verbinding.

De laatste tijd worden allerlei nieuwe verbindingen aangelegd naar dat internet zoals bijvoorbeeld glasvezel. Toch hoor je bijna niemand zeggen dat een nieuwe wereld voor hen opengaat. Dat hoor je alleen degenen zeggen die voor de tijd van glasvezel nog geen verbinding hadden.

De nieuwe verbinding brengt je nergens anders dan waar de oude verbinding ook wilde brengen. Het gaat nog steeds om een verbinding tussen een gebruiker en het internet.

De oude verbinding werd te vaak verbroken. De nieuwe verbinding maakt de verbinding tussen gebruiker en internet bestendig.

Dat in Openbaring 11:19 de ark van het verbond zichtbaar wordt in de tempel van God in de hemel laat zien dat het nog steeds om de verbinding tussen God en mens gaat.

De HERE waakt over die verbinding. De verbinding is veiliggesteld.

De verbinding komt tot stand door de Messias van Israël. Hij brengt de nieuwe duurzame verbinding tussen God en Israël tot stand.

Het goede nieuws is dat door Hem de verbinding ook voor anderen is opengesteld.

...het oude verbond wilde nergens anders brengen dan het nieuwe en vice versa.

Messiasbelijdende Joden in Nederland: een minderheid binnen een minderheid

Pieter A. Siebesma

Vanaf de eerste Pinksterdag, waarop de Heilige Geest werd uitgestort, tot op de huidige dag zijn er Joodse volgelingen van Jezus de Messias geweest.

Een minderheid binnen een minderheid

Vanaf de eerste Pinksterdag, waarop de Heilig Geest werd uitgestort, tot op de huidige dag zijn er Joodse volgelingen van Jezus de Messias geweest. Ze stonden bekend onder verschillende namen, zoals Nazareners, gedoopte Joden, christenjoden, Joodse of Hebreeuwse christenen, Jesjoea Hamasjach belijdende Joden of simpelweg Messiasbelijdende Joden. De laatste twee benamingen zijn ontstaan in een tijd, waarin zij veelal het christendom beschouwden als een religie die radicaal met haar Joodse wortels had gebroken en die sterk door het Griekse denken en antisemitisme was beïnvloed. Daarom vermeed men bewust de benaming 'christenen'. Maar welke periode van de kerkgeschiedenis men ook bestudeert, altijd komt men Joodse gelovigen tegen. Vaak waren het enkelingen die Jezus als Messias volgden. Men kan dan ook op hen de woorden van Paulus toepassen (HSV 1 Cor. 1:26): *“niet veel wijzen naar het vlees, niet veel machtigen, niet veel aanzienlijken”*.

Het exacte aantal Messiasbelijdende Joden in Nederland is (evenals het totale aantal Joden alhier) niet bekend. Volgens het laatst gehouden demografische onderzoek naar de Joden in Nederland in 2010 zouden er ongeveer 52.600 Joden in Nederland zijn (inclusief zij met alleen een Joodse

vader). Een eerder gehouden onderzoek berekende dat 1 à 2 % van de Nederlandse Joden lid zijn van een christelijk kerkgenootschap. Dat zou inhouden dat er tussen de vijfhonderd en duizend Joodse christenen in Nederland zijn. Maar dit is een schatting en niet meer dan dat. Wel staat vast dat de Joden in Nederland een hele kleine minderheid vormen (hooguit 0,30 procent van de totale bevolking) en daarbinnen vormen de Messiasbelijdende Joden ook weer een kleine minderheid.

Wie is Jood?

Wil je het aantal Joden in Nederland berekenen, dan moet je eerst bepalen van welke definitie je uitgaat. Volgens de rabbijnse halacha (Joodse wet) is iemand Joods, wanneer hij of zij een kind is van Joodse ouders of wanneer hij of zij op officiële wijze tot het orthodoxe Jodendom is overgegaan. Bij gemengde huwelijken worden alleen de kinderen van een Joodse moeder als Jood beschouwd. Zo kan bijvoorbeeld iemand Cohen met zijn achternaam heten, maar toch door de rabbijnen niet als Jood erkend worden, omdat zijn moeder niet Joods is. De basis voor deze opvatting vormt de Babylonische Talmoed, waarin wordt gesteld: “Uw zoon bij een Israëlitische vrouw wordt uw zoon, maar uw zoon bij een heidense vrouw wordt niet uw zoon genoemd.” Iemand uit een gemengd huwelijk met een niet-joodse moeder

Pieter
Siebesma

dient dus eerst een officiële beke-
ringsprocedure te ondergaan alvorens
hij door het opperrabbinat als Jood
geaccepteerd wordt. En wanneer er iets
tijdens die procedure heeft plaatsgevon-
den, dat niet volgens de officiële regels
was, maakt dat de hele bekering ongel-
dig. Bekeerlingen die bij een Liberaal
Joodse Gemeente Joods zijn geworden,
worden door de orthodoxe Joden niet
als Jood erkend, omdat de procedure
om Joods te worden anders is dan bij
de orthodoxe Joden. In het verleden is
eens een scholier gedwongen om van
het Maimonidescollege, een Joodse
middelbare school in Amsterdam, af te
gaan, toen men er achter was gekomen
dat zijn moeder bij een liberale rabbijn
was uitgekomen (tot
het Jodendom was over
gegaan). Ondanks dat
zijn vader en groot-
vader op hetzelfde
Maimonides hadden
gezet, werd hij niet
als Jood beschouwd.

Anders dan volgens
de opvattingen van
de Nazi's tijdens de
Tweede Wereldoorlog
kent het rabbijnse
Jodendom dus geen
'halfjoden' of 'kwartjo-
den'. Men is of Jood of
men is het niet. Deze
definitie van Jood-zijn
is eeuwen lang zonder
problemen toegepast.
Maar na de Holocaust
en de stichting van
de staat Israël is dat
veranderd. Er zijn
tijdens de Tweede Wereldoorlog immers
mensen om hun Jood-zijn naar de
concentratiekampen gedeporteerd en
daar vermoord, die halachisch gezien
geen Jood waren. Het is ondermeer om
deze reden dat de staat Israël bij de toe-
lating van Joden een andere en ruimere

definitie hanteert dan de orthodoxe
rabbijnen. Een persoon met één Joodse
grootouder kan in principe het Israëli-
sche staatsburgerschap verwerven.

Het is ook om die reden dat jongere
leden van Hadderech, de vereniging
van Messiasbelijdende Joden (sommigen
met alleen een Joodse vader), mee
konden gaan met de propagandareizen,
die de Israëlische regering aanbiedt aan
Joodse jongeren in Nederland om hen
warm te maken voor het maken van
alija (emigratie naar Israël).

Wie is Messiasbelijdend Jood?

Het is eveneens moeilijk om te bepalen
wie wel of niet Messiasbelijdend Joods

**Het is even-
eens moeilijk
om te bepa-
len wie wel of
niet Messias-
belijdend
Joods is.**

*Gebouw van een
Messiasbelijdende
gemeente te
Jeruzalem*

is. Want kun je alle Joden die lid zijn
van een christelijke denominatie Mes-
sias belijdende Joden noemen. Er zijn
mensen van Joodse komaf die geen
enkele band meer ervaren met het
Joodse volk, maar wel tot een christe-
lijke kerk behoren.

**Messias-
belijdende
Joden in
Nederland
zijn weinig
in aantal en
daarnaast
vormen zij
een heel
divers
geheel.**

Ze beschouwen zich om die reden primair als christen en niet als Messiasbelijdende Jood. Een voorbeeld is bijvoorbeeld de Rooms-katholieke minister van justitie Hirsch Ballin. Bovendien hoeft het lidmaatschap van een kerk (zeker vandaag de dag) niet synoniem te zijn met belijdend christen te zijn.

Het ligt voor de hand om slechts zij tot de Messiasbelijdende Joden te rekenen die uit overtuiging christen zijn en zich daarnaast bewust van hun joodse achtergrond. Mijn inschatting is dat tot deze groep relatief weinig halachische Joden behoren (minder dan vijfhonderd mensen), maar als je van de Israëliische definitie uitgaat (minimaal een Joodse grootouder) dat deze groep aanmerkelijk groter is.

Divers

Messiasbelijdende Joden in Nederland zijn weinig in aantal en daarnaast vormen zij een zeer diverse geheel. In dit opzicht lijken zij op de andere Joden in Nederland.

Dat komt tot uiting in de wijze waarop ze hun Joodse identiteit gestalte geven.

Enkele gezinnen laten hun zonen besnijden en eten koosjer, een groter aantal onthoudt zich alleen van het eten van varkensvlees en garnalen. Voor velen is Jodendom vooral iets cultureels: het luisteren naar Joodse muziek en het lezen van boeken en zien van films met Joodse thema's. Wat wel allen gemeenschappelijk hebben is een grote verbondenheid met de staat Israël.

Ook de christelijke identiteit is divers. Sommigen zijn lid van Messiaanse gemeenten, een meerderheid is lid van een kerk, de ouderen van de traditionele kerken (PKN, Christelijk Gereformeerd en Vrijgemaakt), de jongeren veelal evangelisch. Daarnaast zijn er ook zij die nergens bij zijn aangesloten.

Groeperingen

Je kunt de Messiasbelijdende Joden in minimaal vijf groepen indelen:

De oudste nog bestaande organisatie in Nederland is Hadderech, de Nederlandse Vereniging van Jesjoea Hammasjach belijdende Joden, die al meer dan tachtig jaar bestaat. Ze is geen

*Samenkomst
van een
Messiasbelijdende
gemeente te
Jeruzalem.*

kerkgenootschap, maar een vereniging en haar leden komen uit nagenoeg alle protestantse denominaties, van PKN tot het Leger des Heils. Je kunt lid worden als je minimaal een Joodse grootouder hebt.

De vroegere voorzitter mevrouw Marjorie Eberle-Gotlib, die jarenlang een stempel heeft gedrukt op de vereniging, was sterk beïnvloed door het gedachtegoed van enerzijds Kohlbrugge (waar het de genade betreft) en anderzijds van Johannes de Heer (waar het de eschatologie betreft).

Hoewel de vereniging sterk vergrijsd is (de kern bestond uit mensen die tijdens de onderduik in de Tweede Wereldoorlog met het christelijk geloof in aanraking waren gekomen), vindt er de laatste paar jaar weer een verjonging plaats, doordat jongeren zich er bij aansluiten.

Men legt geen nadruk op het navolgen van Joodse gebruiken. In het verleden zijn meerdere leden van Hadderech weer tot het orthodoxe Jodendom teruggegaan en men beseft goed welk een aantrekkingskracht het orthodoxe Jodendom kan uitoefenen. Hoogtepunt van het verenigingsleven is het jaarlijkse paaskamp, waar op zaterdagavond de seider (het Joodse paasfeest) wordt gevierd en zondagochtend een paasdienst wordt gehouden, waarop predikanten en voorgangers van buitenaf voorgaan.

Opmerkelijk is evenwel dat de Haggada (liturgie voor de seider) die men gebruikt tijdens de seider de meest Joodse is van alle joods-christelijke haggadot. Veel leden kennen nog de melodieën van vroeger.

Hadderech heeft een eigen website (www.hadderech.nl)

Daarnaast zijn er een aantal Messiasbelijdende gemeenten en groepen, die je weer in twee groeperingen kunt onderverdelen:

Het bekendste is wel de gemeente Beth Jeshua in Amsterdam met haar voorganger rabbijn Drs. Lion S. Erwteman (zie de website <http://www.beth-yeshua.nl>).

De andere en veelal kleinere groepen zijn aangesloten bij het Messiaans Platform (<http://www.messiaansplatform.nl>). Hier maken zo'n dertien gemeenten en huisgroepen deel van uit (waaronder enkele afsplitsingen van Beth-Yeshu'a).

Er zijn ook nog groepen en gemeenten die niet bij het Messiaans Platform zijn aangesloten.

Echter gaat het hier vooral om christenen van niet-joodse komaf, die zich verbonden weten met het (al dan niet Messiaanse) Jodendom. Het aantal Messiasbelijdende Joden dat hier deel van uitmaakt is heel klein of bij sommige groepen zelfs afwezig.

De vierde groep vormen de talloze naamloze Joodse christenen die binnen een kerk of gemeente functioneren, zonder veel contacten met Joods-christelijke organisaties. Ook hoe groot deze groep is, valt niet na te gaan.

De kleinste groep vormen die mensen die je crypto-christenen zou kunnen noemen binnen de synagoge. Binnen de orthodox Joodse gemeenschap en de liberaal Joodse gemeenten zijn er gelovigen, die Jezus volgen. Zij willen niet dat dat bekend wordt om problemen binnen hun familie en gemeenschap te vermijden.

Hebben de Messiasbelijdende Joden in Nederland toekomst? Hun lot is verbonden met die van de Joodse gemeenschap in Nederland. Als de Joodse gemeenschap in Nederland blijft bestaan, zal er ook toekomst zijn voor die Joden die Jezus als Messias volgen.

Je kunt de Messiasbelijdende Joden in minimaal vijf groepen indelen.

Onze Vader (3)

Kees van den Boogert

Het gebed dat Jezus zijn discipelen leerde, is een echt Joods gebed. Dat bleek zowel bij de bespreking van de aanspraak *Onze Vader* (zie Jaargang 56, nr. 3) als bij de behandeling van de eerste drie beden, de zogenaamde 'uw gebeden', die op God betrekking hebben (zie Jaargang 56, nr. 5). In dit artikel gaan we de drie laatste beden, de zogenaamde 'wij-gebeden', bezien.

Synagoge of gebedshuis; model van de synagoge zoals die op Massada gestaan heeft.

Typisch Joods is het gebruik van de meervoudsvorm 'ons'.

Kees van den Boogert

De wij-gebeden

De 'wij-gebeden' zijn persoonlijke smeekbeden en hebben betrekking op wat wij mensen nodig hebben.

Het zijn de beden:

- Geef ons heden ons dagelijks brood;
- En vergeeft ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren;
- En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

De volgorde valt direct op. Eerst 'brood', dan 'vergeving', tenslotte 'verlossing van'. Deze volgorde is zo te plaatsen in de bedding van de hoofdthema's van het jodendom: schepping, openbaring en verlossing. De Schepper schenkt ons het leven en onderhoudt het. Hij openbaart zich als de God van het verbond, geeft zijn verbondsbeloften en -regels en wijst de weg der verzoening. Hij belooft de uiteindelijke verlossing in de komst van de Messias en het vreedrijk.

Daarnaast springen de korte en bondige formuleringen in het oog. David Flusser zegt: 'het zijn oer Joodse gebeden, maar de formulering is uniek'. De eerste is als gebedsformule niet terug te vinden in de Joodse gebeden. Hij handelt over:

Ons dagelijks brood

'Geef ons heden ons dagelijks brood'. Typisch Joods is het gebruik van de meervoudsvorm 'ons'. De gemeenschap, het volk, staat centraal. Niemand van de volksgenoten mag gebrek hebben aan 'brood'. Dagelijks brood, het levensnoodzakelijke. Binnen het jodendom is dat 'alles wat de mens

nodig heeft om lichaam en ziel bijeen te houden'. De Bijbelse achtergrond is tweeerlei:

- Brood voor de dagelijkse behoefte, het *manna*, Exodus 16 vers 4: '*... brood uit de hemel ... zoveel als voor elke dag nodig is ...*'. Niemand had teveel en niemand kwam te kort (vs. 18), zoals later werd geconstateerd. In het Nieuwe Testament schrijft Lukas dat de eerste gemeente deze bede dagelijks in praktijk bracht: '*En allen ... hadden alles gemeenschappelijk*' (Hnd. 2:44).
- Het brood ons toebedeeld, Spreuken 30 vers 8: '*geef mij armoede noch rijkdom, voed mij met het brood, mij toebedeeld*'.

Pinchas Lapide noemt vier dingen in deze bede die tot de Joodse vroomheid behoren:

1. Ons aangewezen zijn op Gods gaven en ons recht daarvoor te bidden en te werken.
2. Ons afzien van angstige bezorgdheid.
3. Onze bescheidenheid en zeker godsvertrouwen die de afgesmeekte gaven beperken tot de komende dag.

4. 'ons', dat de gemeente oproept tot delen.

Vergeving van zonden

De formulering van deze bede *'en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven hebben onze schuldenaren'* is heel eigen aan Jezus. Hij onderscheidt daarbij de verticale verzoening van de horizontale, maar verbindt zo ook tegelijk met elkaar. Mattheüs, die zijn evangelie voor Joden schreef, onderstreept dit nog eens direct na het 'Onze Vader' met de woorden: *'Want indien gij de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u vergeven; maar indien gij de mensen niet vergeeft, zal ook uw Vader uw overtredingen niet vergeven'* (Matth. 6:14, 15). Ook in de Bergrede legt Jezus dit verband, Mattheüs 5:23, 24, en wijdt Hij daarnaast aan vergeving nog een gelijkenis, Mattheüs 18:21-35.

De absolute noodzaak van 'horizontale' verzoening heeft een sterke achtergrond vanuit de traditie van de Joodse Najaar feesten. Als op Rosj haSjana (Nieuwjaar) op de Sjofar geblazen wordt, beginnen tien dagen om het goed te maken met de naaste.

Slechts op één dag, op Jom Kippoer (Grote Verzoendag) staat de verzoening met God centraal.

In het Joodse geschrift Joma VIII, 9, lezen we: 'Overtredingen tussen mens en God worden verzoend door de Grote Verzoendag, maar overtredingen tussen mens en mens worden niet verzoend door de Grote Verzoendag, tenzij de schuldige zijn naaste *tevoren* heeft gekalmeerd en tot bedaren gebracht'.

De bede om vergeving staat centraal in het Joodse morgengebed en vormt het hart van de Nieuwjaarsliturgie:

- 'vergeef ons, onze Vader, onze Koning, want wij hebben gedwaald...'
- 'Vergeef ons, onze Vader, want wij hebben tegen U gezondigd...'

De bede om vergeving van 'zonde als daad' brengt ons bij de laatste bede, de

bede om bewaring voor de 'zonde als macht'.

Verzoeking en de boze

'En leid ons niet in verzoeking.'

Het jodendom en ook Jezus gebruiken nooit de term 'erfzonde'. Die uitdrukking heeft een christelijke achtergrond en kan misverstanden teweeg brengen. Waar wel over gesproken wordt is de 'zonde als macht'. Woorden als 'verleiding', 'verzoeking', 'begeerte' klinken dan op, terwijl deze macht ook aangeduid wordt als 'satan' of 'duivel'. (In het O.T. o.a. Gen. 4:7; 6:15; Job; Zacharia 3; in het N.T. o.a. Matth. 4:1; Jak. 1:13, 15; Paulus in Rom. 5-8).

David Flusser schaaft deze bede van Jezus onder de Joodse apotropeiëse gebeden: 'gebeden die er toe dienen een bedreiging door natuurlijke en vooral bovennatuurlijke krachten uit te bannen'.

We treffen er een beschrijving van aan in het Joodse geschrift Kalla R. II, 6 op Genesis 6:15:

'De zondige voorstelling verleidt tot begeerte, de begeerte leidt tot zinnenprikkeling, de zinnenprikkeling drijft tot najagen, het najagen tot de daad.'

Deze tekst is zeer verwant aan Jakobus 1 en laat duidelijk zien hoe 'zonde als macht', leidt tot 'zonde als daad'.

In een Joods avondgebed smeekt men daarom:

'Laat mij niet komen in de macht van de zonde en niet in de macht van de schuld noch in de macht van de verzoeking.'

Pinchas Lapide is van mening dat de bede van Jezus daarom beter als volgt weergegeven kan worden: *'Laat ons niet zwichten voor de verzoeking.'*

Papiertjes met gebeden of wensen in een spleet in de Westelijke Muur

In het jodendom wordt nooit de term 'erfzonde' gebruikt. Men spreekt daar over 'zonde als macht'.

Er bestaat verschil van mening over de vraag of Jezus bedoeld heeft 'de boze' of 'het boze'.

'maar verlos ons van de boze'.

Wellicht vormt Psalm 37 de achtergrond bij deze bede. Er bestaat verschil van mening over de vraag of Jezus bedoeld heeft 'de boze' of 'het boze'. Het kan allebei. Bij 'de boze' moeten we dan vooral denken aan satan. Bij gebruik van 'het boze' wordt het breder gemaakt: alle kwaad plus satan. Tegen die achtergrond zou dan in het eerste deel van deze bede de nadruk kunnen liggen op bescherming van de ziel tegen innerlijke verzoeken. Bij het tweede deel kan dan de goddelijke bijstand tegen alle kwaad dat van buitenaf komt met inbegrip van satan centraal staan. Jezus legt bij deze dubbele bede dan hetzelfde accent dat ook in de gemeenschap van Qumran gelegd werd: op het demonische boze in en buiten ons.

Ten slotte

Het 'Onze Vader' is een echt Joods gebed. Pinchas Lapide heeft het vergeleken met het Joodse hoofdgebed, het zogenaamde Achttiengebed, en laat in een overzicht de parallellen zien. Hieronder worden ze twee aan twee, de beden van Jezus cursief, weergegeven:

- *Uw naam worde geheiligd.*
- Heilig zijt Gij een eerbiedwekkend uw Naam. (derde bede)

- *Uw Koninkrijk kome.*
- Wees Koning over ons, Gij alleen! (elfde bede)
- *Uw wil geschiede.*
- Geloofd zijn 'die uw wil doen'. (een Palestijnse versie van de dertiende bede)
- Het zij uw wil, Heer, onze God. (zestiende bede)
- *Geef ons heden ons dagelijks brood.*
- Gij zijt machtig in eeuwigheid ... die uit genade zorgt voor de levenden; of: Gij voed de levenden. (tweede bede)
- *En vergeef ons onze schulden.*
- Vergeef ons, onze Vader, want wij hebben tegen U gezondigd. (zesde bede)
- *En leid ons niet in verzoeking.*
- Toen wij zeiden dat onze voet wankelde, heeft uw liefde ons ondersteund. (voorlaatste lofprijzing Palestijnse tekst)
- *Maar verlos ons van de boze.*
- Zie op onze ellende ... en verlos ons. (zevende bede)

Elke afzonderlijke bede van het Achttiengebed eindigt met een lofprijzing. Ook het 'Onze Vader' wordt daarmee voor liturgisch gebruik in de versie van Mattheüs afgesloten.

In gebed op Grote Verzoendag bij de Westelijke Muur

Het OJEC is voluit het 'Overlegorgaan Joden en Christenen'. Binnen het OJEC vindt dus overleg plaats, ruim geformuleerd: over zaken die zowel Joden als Christenen raken. Het OJEC is daarmee het enige orgaan in ons land waarin Joden en Christenen elkaar ontmoeten en ook in gesprek zijn. Ook onze kerken zijn in deze stichting vertegenwoordigd.

De site van het OJEC zegt over dit overleg het volgende (www.ojec.org): *Al sinds 1981 stelt deze stichting zich ten doel om de dialoog en de actieve samenwerking tussen Joden en Christenen in Nederland te bevorderen. OJEC wil het onderlinge vertrouwen tussen Joden en Christenen herstellen en vergroten, vooroordelen uit de weg ruimen en oplossingen aandragen voor problemen die de relatie kunnen vertroebelen. Ook is OJEC alert op de gevaren van anti-judaïsme en antisemitisme.*

Dialoog

In de doelstelling van het OJEC gaat het over dialoog. Dat is voor sommigen een beladen term. In onze kerken wordt (werd?) het wellicht niet veel gebruikt. Wie de brochure van Deputaten Kerk en Israël 'Voorgoed verbonden' ter hand neemt zal daarin tevergeefs naar het woord 'dialoog' zoeken. Wel worden daarin de woorden 'gesprek' en 'ontmoeting' gebruikt. Wel, daar gaat het in de grond van de zaak bij de dialoog ook om. Het kan in dat gesprek best zijn dat de verschillende gesprekspartners een andere visie op 'dialoog' hebben, maar dat staat het gesprek zelf nog niet in de weg. Deputaten willen het gesprek aangaan vanuit het besef verbonden te zijn, namelijk door de Here God zelf.

Dialoog vindt op verschillende manieren plaats. In Nes Ammim gebeurt dat anders dan in een zaaltje in Nederland. En toch is dat laatste (wat het OJEC doet) ook dialoog.

Bij het OJEC aangesloten zijn aan joodse zijde:

- het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap
- het Portugees-Israëlitisch Kerkgenootschap
- Nederlands Verbond voor Progressief Jodendom
- Stichting Pardes (voorheen B. Folkertsma Stichting voor Talmudica)
- Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI)

en aan christelijke zijde de 'Kerk en Israël'-instanties van:

- de Rooms-Katholieke Kerk
- de PKN
- de Christelijke Gereformeerde Kerken
- de Oud-Katholieke Kerk
- de Algemene Doopsgezinde Sociëteit
- de Vrije Evangelische Gemeenten
- Stichting Nes Ammim Nederland
- Centrum voor Israël Studies

Wat is er nodig voor echte dialoog? Er is een besef nodig dat je iets wezenlijks gemeen hebt; je praat niet over het weer. Er is interesse nodig, een open oor. Respect is een vereiste evenals het besef dat je weet waar je zelf staat. Dialoog is een ontmoeting, over en weer. In een goed gesprek worden geen monologen afgestoken.

Wat doet het OJEC?

Wat ik opmerk binnen het OJEC, is het volgende. Het is goed om elkaar te horen. Het is goed om over en weer te zien wat de ander raakt. Het is goed om te merken dat verkeerde beelden van de ander gecorrigeerd worden. Er komen tijdens de vergaderingen wezenlijke vragen aan de orde. 'Wat is Israël?' bijvoorbeeld; dat is een vraag

C. de Jong

Gebouw in Deventer waarin OJEC is gevestigd; aanvankelijk synagoge, daarna Christ. Geref. Kerk, nu opnieuw synagoge.

die zo eens wordt opgeworpen. Het Jodendom? Of de nakomelingen van Abraham, die de belofte van God met zich meedragen? Daar wordt verschillend over gedacht. Momenteel is er binnen het OJEC een gezamenlijke bezinning over wat het betekent minderheid in de samenleving te zijn. Mooi is het in dat verband om op te merken dat er van de kant van het

Jodendom aandacht is voor vervolging van Christenen.

Op de jaarlijkse conferenties worden zaken besproken die zowel Joden als Christenen raken. Op de laatste interne conferentie werden onder meer rabbijn M. van Praag en prof. dr. C. van der Kooi uitgenodigd om te spreken over het thema vergeving en verzoening. Dit onderwerp heeft praktisch onder meer te maken met het verzoeningsmonument dat in oktober 2012 in Geffen werd onthuld. Een van de bestuurleden van het OJEC had daarover een brief geschreven die binnen het OJEC gedeeld is. Ook ontwikkelingen rondom de jaarlijkse herdenking op 4 mei worden kritisch gevolgd.

Er is ook actie gevoerd m.b.t. de discussie over het verbod op onverdoofd slachten en het verdwijnen van de Hebreeuwse en Joodse studies in Leiden.

Het OJEC is een kleine stichting met een bescheiden doelstelling. Onze kerken leveren een bescheiden bijdrage. Maar het gesprek is gaande en dat leidt op z'n minst tot beter begrip.

Gesprek of dialoog tijdens een conferentie

Vooraankondiging

Vernieuwing door omkeer Publicatie in het Nederlands van *De Profeten van Abraham Joshua Heschel*

Omkeer kan vernieuwing te weeg brengen. In Reformatorische kring werd geopperd dat de kerk, die zich in een crisis bevindt, terug zou moeten naar de rijkdom van de Reformatie. Een terugkeer die verder gaat is waarschijnlijk nog meer zinvol: terugkeer tot de wortels van de kerk, de Joodse moedergrond. Inspirerend hierbij kan zijn het befaamde werk *De Profeten van Abraham Joshua Heschel*, een van de meest prominente Joodse theologen en filosofen van de 20^e eeuw. Volgens hem is de boodschap van de profeten voor alle tijden en de toekomst van de Westelijke wereld zal afhangen van de wijze waarop wij met de Hebreeuwse Bijbel omgaan, een Bijbel waarin de profeten ons Gods stem laten horen wanneer Hij spreekt voor de stemlozen, armen en verdrukten. “*De mate waarin de christenheid zich met de Hebreeuwse Bijbel vereenzelvigd, is*”, aldus Heschel, “*zowel een toets voor haar authenticiteit als voor de Joodse*”. Het ontbreken van een dergelijke vereenzelviging kan men zien als een van de voornaamste oorzaken van de huidige malaise van de kerk.

De Profeten van Heschel was voor velen minder toegankelijk omdat een Nederlandse vertaling tot dusver ontbrak. Ten einde hierin verandering te brengen, is in de Commissie Kerk en Israël Noord West Veluwe de Stichting De Profeten NU opgericht met een commissie van aanbeveling.

De inspanningen van de stichting hebben er toe geleid dat in het najaar *De Profeten* in het Nederlands verschijnt bij Skandalon te Vught, een uitgeverij van boeken uit de tradities van christendom, jodendom en islam welke een bijdrage leveren aan een humane samenleving.

Het boek kunt u nu tegen een voorintekensprijs van € 35,- plus € 7,50 verzendkosten bestellen door het totaalbedrag van € 42,50

over te maken naar bankrekening nr. 152 503 498 t.n.v. Stichting De Profeten NU. Graag tevens uw postadres aan het secretariaat doorgeven: louisekatus@hotmail.com.

Abraham Joshua Heschel

Kees van den Boogert

Abraham Joshua Heschel werd in 1907 geboren in Polen. Hij ontkwam door vertrek naar Amerika aan de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog. In Amerika werkte hij het grootste deel van zijn leven in New York. Hij overleed in 1972.

Heschel stamt uit een chassidisch geslacht, uit een familie die een grote rol speelde in de in het begin van de 18^e eeuw in Polen ontstane beweging van het chassidisme. In deze stroming staat de blijmoedigheid van het geloof centraal. Zowel van zijn vaders als van zijn moeders kant stond hij in relatie tot de grote rebbes van het chassidisme, o.a. van de stichter: Israël Eliëzer, de Ba'al Sjem Tov uit Medzibusz. Naast het aspect van de blijmoedigheid speelde bij zijn opvoeding en vorming radicale nederigheid en waarachtige vroomheid een grote rol. Er was voor Heschel dus aanvankelijk een grote rol binnen het chassidisme weggelegd. Toch ging zijn aandacht op een zeker moment uit naar het seculier wetenschappelijke denken. In Vilna in Litauen schreef hij zich in aan een school voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Naast het jiddisch dat tot nu toe zijn – enige – moedertaal was geweest, ging hij zich nieuwe talen eigen maken. Bovendien heerste er in de Joodse kringen waar Heschel nu contact mee kreeg een veel intellectuelere en modern vrijzinniger geest. De leef-horizon van Heschel werd verruimd. Vanuit Vilna verhuisde hij naar Berlijn. Hier studeerde hij aan de seculier wetenschappelijke en op theologisch vlak christelijke! universiteit én aan de liberaal-moderne, Reform georiënteerde Hochschule für Jüdische Wissenschaft. In die tijd meed hij de chassidische groepen. Heschel werd een echte ‘wereld-tsaddiek’. Hij studeerde

naast semitische taal- en letterkunde, kunstgeschiedenis en filosofie, vooral ook christelijke theologie en moderne, historisch-kritische Bijbelwetenschap. Er ontstond een polariteit in zijn denken, een tegenstelling tussen geloof en verstand, religie en wetenschap. Welke van de twee polen zou het winnen? Het religieuze of het wetenschappelijke? Of zou hij beide in zich kunnen verenigen? Hij raakte in een crisis. Een bijzondere ervaring maakte een einde aan deze crisis. Hij beschrijft die ervaring in zijn boek: *in het licht van Zijn aangezicht*, pag. 90 ev.: *“In die maanden in Berlijn beleefde ik momenten van grote bitterheid. Ik voelde me heel erg alleen met mijn eigen problemen en angsten. Menigmaal, na de colleges, wandelde ik alleen door de schitterende straten van Berlijn. Ik bewonderde de degelijkheid van de architectuur en de overweldigende stuwkracht van een dynamische beschaving. Er waren concerten, toneelstukken te kust en te keur, en niet te vergeten tal van lezingen door beroemde geleerden over de nieuwste theorieën en uitvindingen. Op een keer, terwijl ik zo aan het einde van de dag door het drukke uitgaanscentrum liep, en mezelf afvroeg of ik naar een première in het theater van Max Reinhardt of naar een lezing over de relativiteitstheorie zou gaan, merkte ik ineens dat de zon reeds was ondergegaan en het avond geworden was. ‘Vanaf welk moment mag men het Sjema in de avond zeggen?’ – Ik was God vergeten, ik was Sinai vergeten, ik was vergeten dat de zons-*

ondergang mij iets aangaat, dat het mijn taak is << de wereld terug te brengen tot het koningschap van de Heer>>. En ik begon de woorden van het avondgebed te zeggen. ‘Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning der wereld, die door Zijn woord de avond doet aanbreken’. Toen schoot me de beroemde versregel van Goethe door het hoofd: ‘Ueber alle Gipfeln ist Ruh’, over alle heuveltoppen is rust. Maar nee, dat was heidens denken. Voor het heidense oog is het geheim van het leven Ruh’, dood, vergetelheid. Voor ons joden ligt er achter het geheimenis een zin, een betekenis. Wij zouden zeggen: ‘Over alle heuveltoppen is Gods Woord’. De zin van het leven ligt in het doen van Zijn wil ... (het) is Gods verlangen dat ik bid ... hoe zou ik het wagen niet te bidden? Hoe zou ik het wagen een avondgebed over te slaan? Uit ‘ema’, uit vrees voor God zeggen we het Sjema.

Heschel had zijn roeping (terug)gevonden. En Heschel weet nu geloof en wetenschap te verenigen. In zijn dissertatie *De Profeten* laat hij dat op ‘wetenschappelijke wijze’ zien. Hij schrijft daar over het bewustzijn! van de oudtestamentische profeten van voor de ballingschap, die er op uit waren om in een situatie dat het leven zonder innerlijke betrokkenheid op God in verval lijkt te komen hun volk tot en nieuw religieus elan op te roepen. Zo kan de dissertatie van Heschel behulpzaam zijn om in onze gesecculariseerde samenleving op God en op de naaste betrokken te blijven.

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
 drs. R. Jansen
 ds. D.J.K.G. Ruiter

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
 Graspieper 8
 8081 ZR Elburg
 tel.: (0525) 69 02 22
 e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Website

www.kerkenisrael.nl

Contact

e-mailadres info@kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
 van de Chr. Geref. Kerken
 Ghandistraat 2
 3902 KD Veenendaal
 Postbus 334
 3900 AH Veenendaal
 tel. (0318) 58 23 50
 fax (0318) 58 23 51
 e-mail: lk@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
 Prins Willem-Alexanderpark 133
 3905 CD Veenendaal
 tel.: (0318) 51 54 27
 e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
 Bankrekeningnummer 365271,
 t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.
 Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook graag informatie over diverse aan te bevelen projecten.